

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота

З японської філології

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ СОНКЕЙГО В СУЧАСНІЙ
ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Студентки групи Пяп02-20

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми:

Японська мова і література та переклад, західно-
європейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.069 Східні мови та літератури
(переклад включно),

перша – японська

Букарьової Вероніки Дмитрівни

Науковий керівник:

Вознюк Ганна Анатоліївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	
1.1. Граматична категорія ввічливості в японській мові	6
1.2. Історія виникнення ввічливої мови – «кейго»	13
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОН- КЕЙГО В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	
2.1. «Сонкейго» в діловій переписці	18
2.2. Використання «сонкейго» в аніме «Мандрівний замок».....	24
Висновки до розділу 2	27
ВИСНОВКИ	29
要約.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34

ВСТУП

Етикет є одним із складників особистої культури людини, який визначає її соціальний статус та репутацію. Культура мовлення сприяє попередженню конфліктних ситуацій та створенню комфортного психологічного клімату під час спілкування з незнайомими людьми. Втім, поняття ввічливості не є однозначним і залежить від культурних особливостей регіону чи народу. Так, деякі мовні форми або жести, що сприймаються як вияв поваги або доброзичливості в одному середовищі, можуть мати негативне або незрозуміле значення в іншому. Зокрема, японська нація славиться своєю високою культурою поведінки та багатством ввічливих мовних форм. Проблематика ввічливості в японському суспільстві та мовленнєвому просторі привертає увагу багатьох дослідників. Серед них можна виділити таких авторитетних науковців як А. Холодович, Р. Якобсон, Іде Сатіко, Н. Васіна, В. Алпатов та Н. Федоренко.

Актуальність теми даного дослідження полягає в важливості детального вивчення категорії ввічливості японської мови: специфічної культури спілкування, яка враховує статусні, посадові та вікові різниці між співрозмовниками. Ця культура мовлення обов'язкова для всіх учасників комунікації, включаючи іноземців. Одним з її аспектів є «кейго». Кейго – це стиль мовлення, який виражає шанобливе та ввічливе ставлення до співрозмовника за допомогою гоноративних форм. У системі ввічливості кейго виділяють три форми: КЕНДЖЬОГО, СОНКЕЙГО, ТЕЙНЕЙГО.

У цій курсовій роботі ми розглядаємо три форми ввічливого мовлення, приділяючи особливу увагу «сонкейго» і його особливостям вираження в японській мові.

Об'єктом дослідження є категорія ввічливості в сучасній японській мові.

Предметом дослідження є функції сонкейго в сучасній японській мові.

Мета дослідження: проаналізувати особливості функціонування однієї з форм гонорифічної системи, а саме сонкейго, в сучасній японській мові.

Досягнення мети зумовлює виконання наступних завдань:

1. Розглянути загальну концепцію ввічливості
2. Розглянути поняття ввічливості в сучасній японській мові
3. Ознайомитись з базовою гонорифічною системою та її формами в сучасній японській мові
4. Визначити історичне підґрунтя виникнення гонорифічної мови
5. Визначити що є характерною рисою ранніх форм кейго
6. З'ясувати історичне походження кейго
7. Проаналізувати особливості реалізації сонкейго

Матеріалом дослідження є е-мейл листи японською мовою у діловому стилі та аніме Хаяо Міядзакі «Мандрівний замок».

Методи дослідження: *описовий* метод був використаний, щоб продемонструвати та пояснити особливості побудови та функціонування лексичних одиниць ввічливої мови у сучасній японській мові; *метод перекладацького аналізу* – для встановлення особливостей використання ввічливої мови; *компаративний метод* – для з'ясування закономірностей розвитку ввічливої мови з початку її зародження і до теперішнього її використання.

Наукова новизна курсової роботи полягає в тому, що вперше було проаналізовано особливості та способи вираження ввічливого стилю «сонкейго» у діловому листуванні, на прикладах е-мейл листів та в діалогах персонажів з аніме Хаяо Міядзакі «Мандрівний замок».

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у роботі з вивчення ввічливого

стилю японської мови. При дослідженні особливостей вираження ввічливого стилю «сонкейго» ми отримали результати, які ми можемо використати як приклади у посібниках та під час викладання японської мови.

Робота містить вступ, два розділи з висновками до кожного з них, висновок до всієї роботи, анотацію та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Граматична категорія ввічливості в японській мові

Ввічливість є обов'язковою складовою сучасного цивілізованого суспільства. Термін "ввічливість" є загальноприйнятим як "соціальний інструмент, за допомогою якого ми прагнемо досягти безперешкодного та безконфліктного спілкування". Ця ідея ґрунтується на етимології слова "ввічливість". Воно походить від латинського слова *politus*, що означає "відшліфований, витончений", і його спорідненої форми *polire*, яка, згідно з Оксфордським словником англійської мови, означає "згладжувати або полірувати". Отже, "бути ввічливим" означає управління гладкістю, демонструючи певні вишукані (відполіровані) манери. (Yasuko Obana, 2021 с. 4)

Ввічливість як норма етикету може мати різні відтінки значень і сприйматись різними народами по-різному в залежності від багатьох факторів.

Хоча концепція ввічливості та ознаки, які її складають, були обговорені, і можуть бути застосовні до ввічливості універсально, фактичні явища ввічливості різноманітні, контекстуально зумовлені та іноді навіть умовні; вони відрізняються в різних культурах, на регіональному рівні в одній культурі, від групи до групи в межах одного регіону, а також контекстуально та екологічно (наприклад, соціальні відносини, ситуації, в яких перебувають учасники взаємодії). Це змушує нас замислитися над тим, чи насправді ми спілкуємося на основі спільного розуміння, тобто через спільного сприйняття "ввічливості". Результати

низки досліджень збігаються в тому, що "ввічливий" в японській та китайській мовах переважно асоціюється зі стриманістю та формальністю, тоді як "ввічливий" в англійській мові включає в себе такі риси, як дружелюбність і доброта. Тобто вже можна сказати, що поняття «ввічливість» досить відрізняється в залежності від мови. Насамперед це через відмінність в історичному і культурному плані формування мови та суспільних норм, які заклали фундамент щодо сприйняття цього терміну. (Yasuko Obama 2021 с.61)

Японською мовою «ввічливий» перекладається як *reigi tadashii* (礼儀正しい) і *teineina* (丁寧な). Перше означає "бути коректним у рейгі", а рей-гі - це комбінація двох канджі, 礼 та 儀. Канджі 礼 - це спрощений ієрогліф, який символізує "благоговійне схиляння колін (права частина канджі) під час поклоніння богам і богиням (ліва частина 1)". Початковий ієрогліф 禮 символізує п'єдестал (ліва частина ієрогліфа), на який клали підношення для богів (права частина означає "достаток", тобто "рясні підношення"). Пізніше цей ієрогліф почали використовувати для позначення людської поведінки. Конфуціанці поширили його використання на поведінку людей, посилаючись на мораль і дисципліну, яких люди повинні дотримуватися, а поклоніння богам було замінено на пошану до іншої людини (Енциклопедія Digital Britannica, Японія). Рей (від рей-гі) у сучасній японській мові також означає "уклін" і "подяку або подарунок на знак вдячності", що є конкретними діями, які відповідають наведеному вище визначенню. Інше канджі 儀 - це інший ієрогліфічний символ, що складається з "людини" (ліва частина канджі) та "вівці" (верхній сегмент правої частини канджі) з "різанням ножем" (нижній сегмент правої частини канджі), тобто це канджі походить від ритуальної церемонії принесення в жертву богам вівці :

儀 → 亻 (= людина) + 羊 (= вівця) + 我 (= рубати алебардою)

Ритуально-урочисте значення цього символу згодом було поширене на людську поведінку, посилаючись на церемоніальні манери та правила етикету. Цей ієрогліф поєднується з іншими, щоб підкреслити ритуальний аспект дій та подій, наприклад, согі (葬儀 похорон), гьогі (行儀 манери), гісікі (儀式 рясний). Відповідно до етимології 礼 та 儀, reigi tadashii (礼儀正しい) означає що наші "манери та поведінка є правильними у світлі соціального порядку та інституції та/або соціальних норм" (Sekai dai-hyakka jiten 世界大百科事典).

Teineina (丁寧な). Ієрогліф 丁寧 походить від назви давньокитайського військового барабана, за допомогою якого передавали попередження або заклик до уваги солдатів. Оскільки барабан не міг ефективно розносити луну по військових частинах, у нього били багато разів, щоб переконатися, що його почули всі. Манера бити в барабан пізніше згодом стала застосовуватися до способів поводження з людьми, товарами та важливими справами (наприклад, прохання, переговори, завдання); таким чином, залежно від контексту, вона означає "обережний, ретельний, прискіпливий та уважний". Завдяки ширшому діапазону значень, teineina, на відміну від reigi tadashii, може використовуватися в різних ситуаціях. Наприклад:

(A) teineina ji (акуратно писати)

teineina tsutsumikata (акуратно/гарно загорнути)

(B) teineina sooji (ретельне прибирання)

teineina shirabe (ретельне дослідження)

(C) teineina kotoba- zukai (використання добрих / шанобливих / доречних слів)

teineina henji (відповідь, що зігриває серце)

Тейнеїну (teineina) можна класифікувати за трьома типами значень: (A) прекрасний погляд на світ, (B) ретельний і (B) уважний, що

можна простежити за значеннями, які несе в собі походження цього слова. Хоча категорія (C), здається, більш тісно пов'язана з "ввічливим" в англійському розумінні, інші категорії також можуть відповідати визначенню ввічливості, якщо врахувати наслідки дії *teinei*. *Teineina* ji (акуратне письмо), наприклад, може викликати приємні відчуття у читача. *Teineina shirabe* (ретельне розслідування) може бути оцінене головним інспектором поліції. Залежно від того, з якими термінами поєднується слово *teineina*, воно змінює своє контекстуальне значення. Однак його основний ефект залишається незмінним, тобто результат дії полягає в тому, щоб інша людина відчула, що її цінують.

Перекладені слова, *teineina* та *reigi tadashii*, є взаємодоповнюючими, варіюючись від ритуальної формальності до емоційного піднесення. (Yasuko Obana, 2021 с. 63)

Зародженням ввічливості в японській мові вважається «норіто». «Норіто» в синтоїзмі - це певний вид молитви, звертання до богів. Наприклад, ми знаємо, що згідно з синтоїзмом, японці перед будь-яким важливим завданням або подією звертаються до богів. Як-от перед будівництвом, перед польотом, звертаючись до богів, вони співають "норіто". В такий спосіб вони виражають свої прохання про допомогу, вдячність богам і богиням та прославляють їх. Тобто ця молитва богам (норіто) слугувала зв'язком людей з богами. Отже, з самого початку ввічлива мова (гоноратив) була створена як спеціальний засіб спілкування з богами та богинями. (Yasuko Obana, 2021 с. 71-72)

Одним з факторів, який може довести, що гонорифікати походять з норіто є те, що гонорифікати з'явилися лише зі стилів сонкей, в яких деякі терміни сонкей, такі як *tamoo* (賜ふ "дарувати"), *matsuru* (奉る "їсти") та *masu* (坐す "існувати") використовувалися лише для позначення абсолютного божества або богів. З іншого боку, існування людей описувалося як *haberi* (侍り "служити"), що спочатку означало "залишати жертвоприношення у святині" (Nishida, 1998 с.49-50).

В основному гоноративи використовуються для того, щоб позначити соціальну нерівність у статусі або підкреслити соціальну схожість. В японській мові ввічливий стиль мовлення називається «кейго».

Кейго (шаноблива мова) – це ввічливий стиль мовлення в японській мові, який характеризується використанням гоноративів. В цій системі ввічливості, як правило, виділяють три основні категорії, а саме:

1) Сонкейго (шаноблива мова)

Сонкейго - це, як правило, особлива форма, що використовується при спілкуванні з начальством (включно з вчителями) та клієнтами. Шанобливе ставлення можна виразити за допомогою дієслів-замінників наступними формами:

Тип 1: Основна форма дієслова - О + дієслово (-~~masu~~) + ni naru.

Наприклад: kakeru (сидіти) → Okake ni naru → Doozo, okake ni natte kudasai. Будь ласка, сідайте.

Тип 2: Дієслова в пасивній формі: Ця форма дієслів також показує повагу до начальника, але не такого високого рангу або не настільки старшого, як у Типі 1.

Наприклад: iku → ikareru → Tanaka-san wa kinoo Tookyoo e ikaremashita. Пан Танака поїхав до Токіо вчора.

Тип 3: Інші спеціальні дієслова: taberu → meshiagaru, iku, kuru, iru → irassharu oide ni naru, suru → nasaru, iu → ossharu, miru → goran ni naru

Тип 4: Префікси "go" та "o" для об'єктів, які належать слухачеві.

Наприклад: o-nimotsu (твій багаж), go-gyooshin (ваші батьки)

2) Кенджього (скромна мова)

Скромна мова зазвичай використовується для того, щоб описати свої дії або дії члена групи у скромній формі, щоб опосередковано показати повагу до слухача. Смирена мова може виражатися за допомогою дієслів-замінників у наступних формах:

Тип 1: Основна форма дієслова - О + дієслово (-masu) + suru. → Основна форма дієслова - О + дієслово (-masu) + itasu (більш скромний)

Тип 2: Інші спеціальні дієслова: Suru (робити) → itasu, morau (отримувати) → itadaku, фраза "itadakimasu" вимовляється перед їдою або питтям.

3) Тейнейго (ввічлива мова)

Teineigo виражає ввічливість, яка є нейтральною; це не шаноблива мова і не смиренна мова. Існує два типи зміни форм:

Тип 1: Використовуючи "desu" в кінці речення і використовуючи форму "~masu" для дієслова.

Наприклад: Kore wa oishii + desu. → Kore wa oishiidesu. Це смачно, Taberu? → Tabemasu ka? Будеш їсти?

Тип 2: Додаючи префікси О та Го до іменника: Okane (гроші), Ocha (чай)

Насправді ці слова стали загальнозживаними іменниками в японській мові. Є й інші слова такі як "Gonenpai no kata" (старший), "Otenki" (погода). (Saowaree Nakagawa, 2014)

Окрім вживання цих граматичних категорій особливо важливим є правильне використання звертань. Зважаючи на те, що в японській мові граматичний підмет може бути опущений, якщо він зрозумілий з контексту, існує тенденція уникати використання особових займенників. Найбільшою образою вважається вживання займенника другої особи- «anata», звертаючись до адресата, який має вищий соціальний статус або не є рівним з вами в близькому оточенні. Сміливо можна використовувати «аната» лише до близьких людей або до осіб, чий статус нижчий за наш. Тому у ввічливій розмові термін «аната» замінюється на ім'я адресата з суфіксом -сан, -сама або на його/її професії, звання, посади.

Звертаючись до третьої особи, рішення про рівень ввічливості залежить від приналежності цієї особи до групи. Якщо третя особа належить до групи адресанта, до неї слід ставитися так само ввічливо, як і до адресанта. Таким чином, навіть якщо відносний статус третьої особи очевидно нижчий за статус мовця, про неї слід говорити у піднесеному тоні через її приналежність до групи адресанта. З іншого боку, якщо третя особа є членом групи мовця, незалежно від того, наскільки високим є її відносний статус у групі, про неї говорять так само скромно, як і мовець, згадуючи про себе. залежно від того, наскільки високим є відносний статус третьої особи в групі мовця, про неї говорять так само скромно, як і про себе, коли мовець говорить про себе. Таким чином, "працівник компанії, який має справу з клієнтами або сторонніми особами у своїй офіційній якості, звертатиметься до свого боса, члена групи в цій ситуації, не піднесено, а скромно. Однак всередині компанії той самий працівник звертатиметься до свого боса з піднесеним тоном і так само звертатимуться до нього, коли розмовлятиме з колегами" (Niyekawa, 1983 с.226)

1.2. Історія виникнення ввічливої мови – «кейго»

Згідно з Нішіда (1992 с. 227), існує три теорії походження кейго :

- (1) Кейго виникла з потреби уникати вживання певних слів чи виразів, які вважаються табу в суспільстві.
- (2) Шаноблива мова була створена як засіб прославлення імператора і Бога.
- (3) Старі тексти пояснюють кейго як різновид мови, якою звертаються до імператора та Бога. Це означає, що вона походить від взаємовідносин між імператором та його підданими.

Простежуючи походження кейго, ми повертаємося до 3-го століття, коли був написаний китайський історичний документ "Гішіваджінден". Він детально описує умови японського суспільства до об'єднання нації та зображує суспільство як строго вертикально структуроване. Однак спосіб вираження поваги до особи, яка має вищий соціальний статус, а особливо до імператора, не полягав у лінгвістичних засобах. Скоріше, на це вказував приписаний спосіб рухів тіла. Хоча "Гішіваджінден" не надає нам доказів того, що мова поваги як така існувала вже у 3 столітті, все ж можливість її існування є великою.

Вплив китайської цивілізації, що розпочався у 552 році, відіграв вирішальну роль у розвитку системи шанобливої мови. У той час імператорський двір був поділений між конкуруючими родинними групами. Принц Шьотоку (574-622) хотів обмежити владу цих великих кланів і підвищити престиж імператорської інституції.

Тому в 604 році принц Шьотоку оприлюднив так звану Конституцію з 17 статей, яка відображала його спроби (натхненні китайським досвідом) створити бюрократію, щоб замінити панування кланів на місцях. Конституція підкреслювала важливість усвідомлення своєї позиції у вертикалі відносин "суверен-суб'єкт". "Міністри й чиновники повинні діяти на основі пристойності. Якщо начальство не буде поводитися відповідно до пристойності, то це призведе до правопорушень.

Якщо міністри поводитимуться відповідно до пристойності, не буде плутанини у званнях". (Lu, D.J. The Seventeen Article Constitution, 4th article, 1997 с. 24)

Характерною рисою ранніх кейго є так звана "повага до самого себе"(jikeihyoogen) - ми можемо перекласти цей термін як висловлювання, що демонструють повагу до самого себе.

Іншими словами, це означає використання мови поваги до самого мовця. Походження jikeihyoogen пов'язане з божественним характером імператора. Згідно з придворним етикетом, імператор, як людина, що є ровесником з небом, повинен був утримуватися від урочистих промов до підданих. Тому промову складала і виголошувала спеціально призначена особа. Ця особа, складаючи промову, вкладала в неї свої почуття поваги до імператора. Таким чином, коли промова або імператорський указ був представлений публіці, створювалося враження, що імператор сам виявляв повагу до себе.

Період Хеян (794-1185) вважається епохою, коли шаноблива мова поширилася від імператорського двору до віддалених сіл. Цікаво, що багато хто з простих селян засвоював мову разом з jikeihyoogen. Таким чином вони виявляли своєрідну мовну повагу до членів своєї родини, коли говорили про них перед начальством або іншими членами інших груп, що було суворо заборонено. Не дивно, що ці селяни стали об'єктом жорстоких переслідувань.

У період Токугави (1600-1867), коли Японія була ізольована від будь-якого міжкультурного обміну, система шанобливої мови стала дуже складною і важкою для засвоєння. Особливо ускладнився рівень ввічливих термінів. Jikeihyoogen (терміни самоповаги) все ще були частиною як розмовної, так і письмової мови шьогунів та самураїв. (Jana Šoucová, 2005, с. 142)

Після Другої світової війни, коли імператор Хірохіто заперечив своє божественне походження, почався процес величезного спрощення, який можна проілюструвати словами Мізутаніса (1992 с. 2,3):

1) Спеціальні ввічливі терміни, що використовувалися на позначення імператора та його родини, були скасовані. Тепер щодо імператорської родини використовується мінімальне ввічливе словесне формулювання.

2) Терміни, що стосуються себе, і терміни поваги, що стосуються інших, були значно спрощені. Терміни *watakushi*, *atakushi*, *atashi*, *atai*, *ore*, *washi*, *wagahai*, *temae*, *shoosei*, *kotchitora* і т.д. використовувалися до війни для позначення себе, тоді як зараз в більшості випадків використовується лише кілька термінів, таких як *watashi*, *boku*, *ore* (останні два використовуються тільки чоловіками).

3) Раніше існувала велика різниця у ввічливості між двома різними соціальними класами, наприклад, між начальниками та робітниками, клієнтами й продавцями. Зараз перші говорять більш ввічливо, а другі менш ввічливо, ніж раніше.

4) Гендерні відмінності у використанні мови були зведені до мінімуму. Деякі дуже жіночі вирази зникли з часів війни. Наприклад: *odekake asobimashita* (він вийшов) рідко можна почути у ввічливій жіночій мові. Разом з тим, чоловіче мовлення стало більш вишуканим. Чоловіки додають шанобливий префікс *o* до більшої кількості слів, ніж раніше: *ocha* (чай), *okashi* (цукерки) зустрічаються частіше, ніж *cha*, *kashi*. (Mizutani, N. , Mizutani, O. , 1992)

Однак, використання шанобливої мови відповідно до вікових відмінностей зазнало не так вже й багато змін. Літні люди користуються великою повагою навіть у сучасній Японії. Привілейоване ставлення до старших порівняно з молодшими відображає добре відомі принципи китайської етики, імпортовані до Японії на дуже ранньому етапі історії,

як ми вже згадували. Таким чином, коли ми вирішуємо, який рівень ввічливості обрати в конкретній ситуації, вік адресата є найважливішим фактором, що визначає наше рішення. (Jana Šoucová, 2005, с. 143)

У повсякденному житті людина, яка не може розпізнати свій відносний соціальний статус та/або соціальний статус свого партнера на основі оцінки старшинства, є абсолютно безнадійною. Така людина не здатна вимовити жодного речення чи висловити свої почуття публічно, оскільки "стиль мовлення, прийнятий у будь-якій двосторонній взаємодії, в основному визначається статусом мовця й адресата та ступенем близькості між ними". (Niyekawa, 1983 с. 225)

Всі японські групи, які функціонують як основні одиниці суспільства, побудовані на основі системи старшинства, яка вважається незмінною за будь-яких обставин. Система оцінювання, заснована на принципах старшинства, є простішою і стабільнішою, ніж система чеснот. Одного разу створена, вона функціонує автоматично, не потребує жодного регулювання. (Jana Šoucová, 2005, с. 144)

Висновки до розділу 1

Японія – це глибоко культурна країна. Поняття "ввічливий" в японській мові переважно асоціюється зі стриманістю та формальністю. Тому ввічливість японців слід розглядати не як привід (мету) сподобатись, а як загальні правила спілкування в суспільстві.

Японська мова наповнена різноманітними стилями мови, які були створені та видозмінені починаючи з зародження перших зачатків ввічливості в «норіто», яке є складовою синтоїзму, закінчуючи сучасною системою ввічливості кейго.

Значну роль у формуванні та розвитку шанобливої мови відіграла китайська культура. Адже, саме в ній відбувається згідно з конституцією 17 статей, поділ за статусом «суверен-суб'єкт». І саме з цього моменту, можна вважати, починається поступове впровадження ввічливого звертання не тільки до Богів та імператора, а й у міжособистісному спілкуванні.

Ввічливий стиль мовлення «кейго» є досить розгалужений і складається з трьох основних форм. Вживання цих форм ввічливості необхідне для повсякденного спілкування. Тому дуже важливо розрізняти їх і знати норми їх використання в залежності від статусу, віку, посади співрозмовника, а також відповідно до ситуації.

Найменше змін щодо використання шанобливої мови зазнало її використання відповідно до різниці у віці. У сучасній Японії літні люди до цього часу користуються великою повагою. Вирішуючи, який рівень ввічливості обрати в певній ситуації, вік адресата є найважливішим фактором у прийнятті рішення.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОНКЕЙГО В ЯПО-НСЬКІЙ МОВІ

2.1. «Сонкейго» в діловій переписці

Для виявлення ситуацій використання «сонкейго» в діловому листуванні ми проаналізували тексти ділового листування японською мовою.

Предметом розгляду характеристик «сонкейго» як форми ввічливості в японській мові, буде використано ділове листування з інтернет-ресурсів.

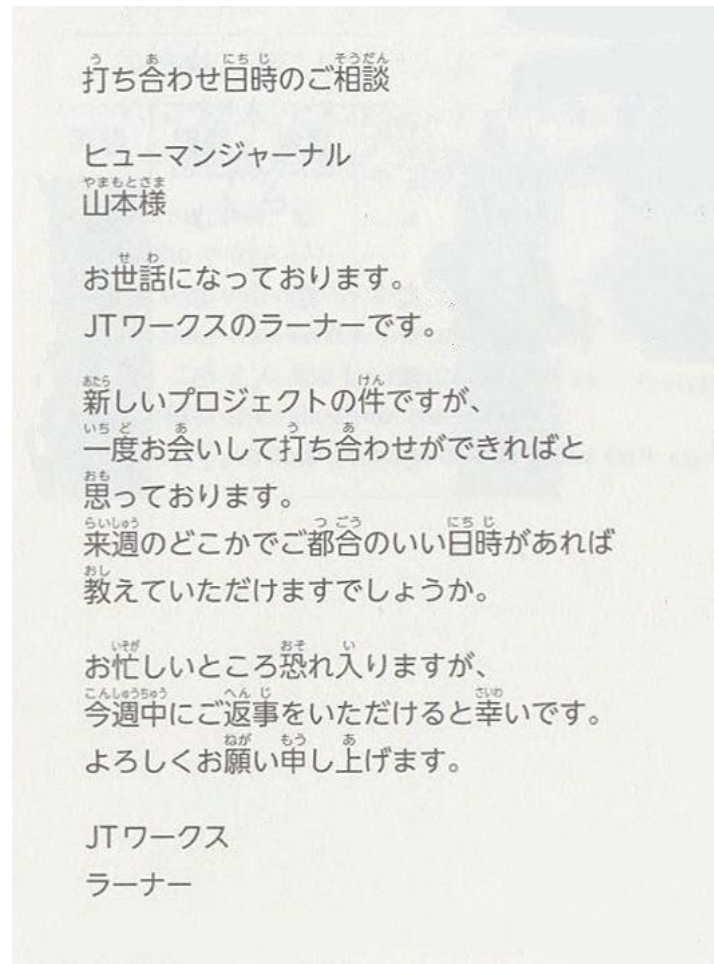

Рис. 2.1

打ち合わせ日時のご相談(Uchiawase nichiji no gosoudan)

Переклад: Консультація щодо дати та часу зустрічі.

お忙しいところ恐れ入りますが、今週中にご返事をいただけると幸いです。(Oisogashii tokoro osoreirimasu ga, konshuuchuu ni gohenji o itadakeru to saiwai desu)

Переклад: Перепрошуємо за незручності, але сподіваємося отримати від вас відповідь до кінця цього тижня.

来週のどこかでご都合のいい時があれば教えていただけますでしょうか。(raishuu no dokoka de gotsugou no ii nichiji ga areba oshiete itadake-masudeshouka)

Переклад: Чи не могли б ви повідомити мені, коли ви будете вільні протягом наступного тижня?

В цьому випадку у листі використали слова «ご相談» (gosoudan), «ご返事» (gohenji), «ご都合» (gotsugou) з префіксом «го», це правильні шанобливі вирази, які були вжиті до керівництва.

Використання ввічливого префіксу «ご~» характерне для слів, які мають китайське походження.

Подібним до вищезгаданого слова, але вже з префіксом «о» є :

新しいプロジェクトの件ですが、一度お会いして打ち合わせができればと思っております。(Atarashii purojekuto no ken desu ga, ichido oaishite uchiawase ga dekireba to omotte orimasu)

Переклад: Були б раді зустрітися з вами, щоб обговорити новий проект. お世話になっております。(Osewa ni natte orimasu)

Переклад: Дякую за вашу допомогу і підтримку./ З надією на вашу підтримку.

У цих фразах за допомогою таких форм сонкейго виражається ввічливість до адресата:

世話(sewa) → お(o)+世話(sewa) → お世話(osewa)- допомога, послуга.

Тобто у слові «お世話» використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, що мають японське походження.

O + дієслово (без masu) + suru. ↓

お+会います(aimasu)+する(suru)→お会いする→お会いして(oaishite)

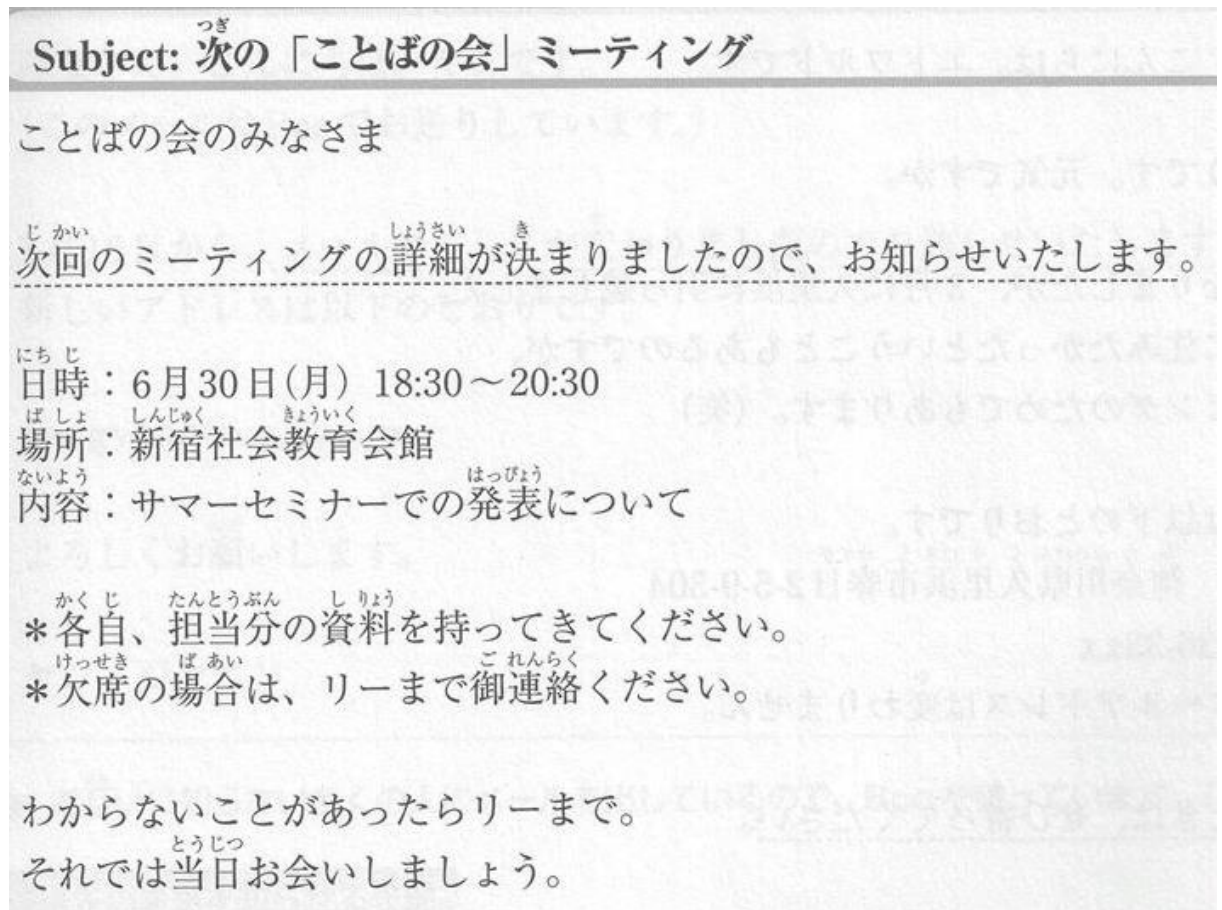

Рис. 2.2

次回のミーティングの詳細が決まりましたので、お知らせいたします。(Jikai no miitingu no syousai ga kimarimashita node, oshiraseitashimasu.)

Переклад: Повідомляємо деталі наступної зустрічі.

お知らせいたします- використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

欠席の場合は、リーまでご連絡ください。(kesseki no baaiwa, rii made gorenraku kudasai.)

Переклад: У разі вашої відсутності, будь ласка, зв'яжіться з Лі.

ご連絡— використано ввічливий префікс ご~, який додається до слів, які мають китайське походження.

У вище згаданих реченнях з листа (Рис. 2.2) було вжито слова з ввічливими префіксами ご~, お~, які виражають ввічливість до адресата, а також демонструють вживання сонкейго в цьому листі.

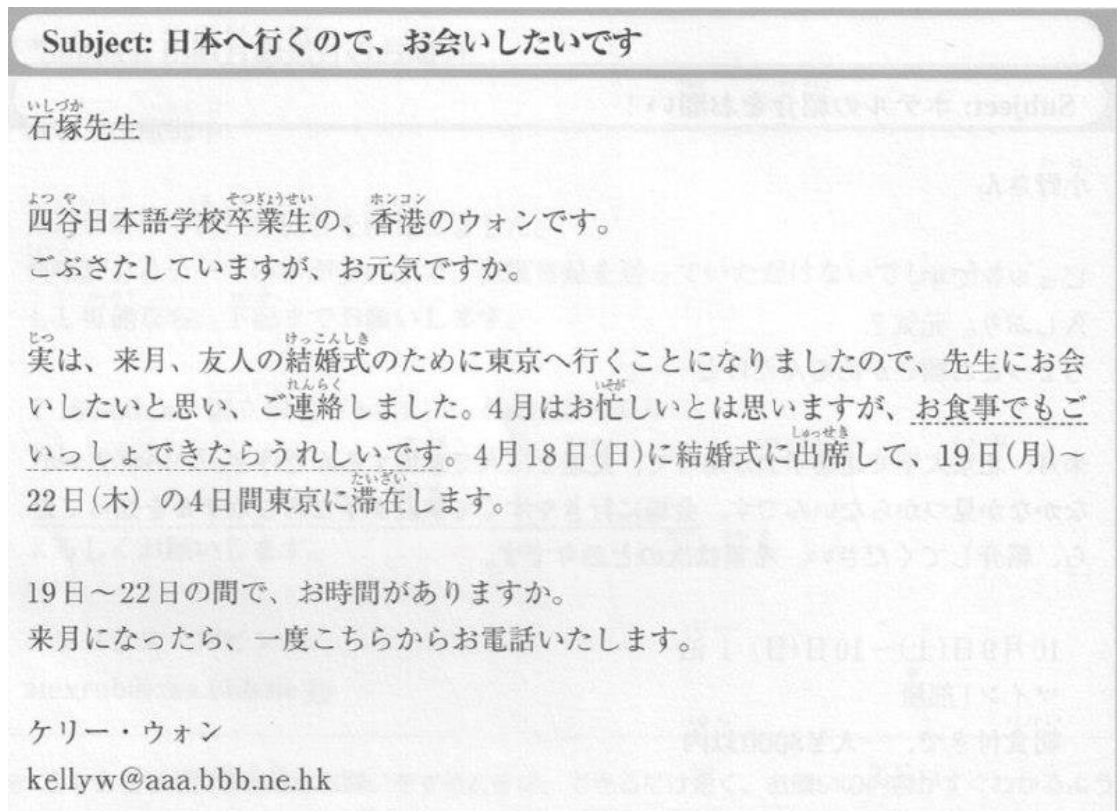

Рис. 2.3

ごぶさたしていますが、お元気ですか。(gobusatashite imasu ga, ogenki desu ka)

Переклад: Давно не бачилися, як у вас справи?

実は、来月、友人の結婚式のために東京へ行くことになりましたので、先生にお会いしたいと思い、ご連絡しました。(Jitsuwa, raigetsu, yuujin no kekkonshiki no tame ni Toukyou e iku koto ni narimashitanode, sensei ni oai shitai to omoi, gorenraku shimashita.)

Переклад: Загалом, наступного місяця я їду до Токіо на весілля друга, і я хотів би зустрітися з учителем.

4月はお忙しいとは思いますが、お食事でもごいっしょできたらうれしいです。(shigatsu wa oisogashii to wa omoimasuga, oshokuji demo goissho dekitara ureshii desu)

Переклад: Я знаю, що у квітні ви будете зайняті, але я був би радий повечеряти з вами.

«お忙しい» (oisogashii), «お食事» (oshokuji) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

Також був використаний префікс «ご~» у «ごいっしょ», який використовується у ввічливому стилі сонкейго.

19日~22日の間で、お時間がありますか。(19-nichi ~ 22-nichi no ma de, ojikan ga arimasu ka)

Переклад: Чи маєте ви вільний час десь 19-22 числа?

«お時間» (ojikan) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

来月になったら、一度こちらからお電話いたします。
(Raigetsu ni nattara, ichido kochira kara odenwa itashimasu)

Переклад: Я зателефоную вам ще раз наступного місяця.

«お電話» (odenwa) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

Таким чином і в е-мейлі 2.3 переважно ввічливість до адресата проявлена додаванням до слів префікси お~ та ご~, якщо ми беремо до уваги лише стиль ввічливості сонкейго.

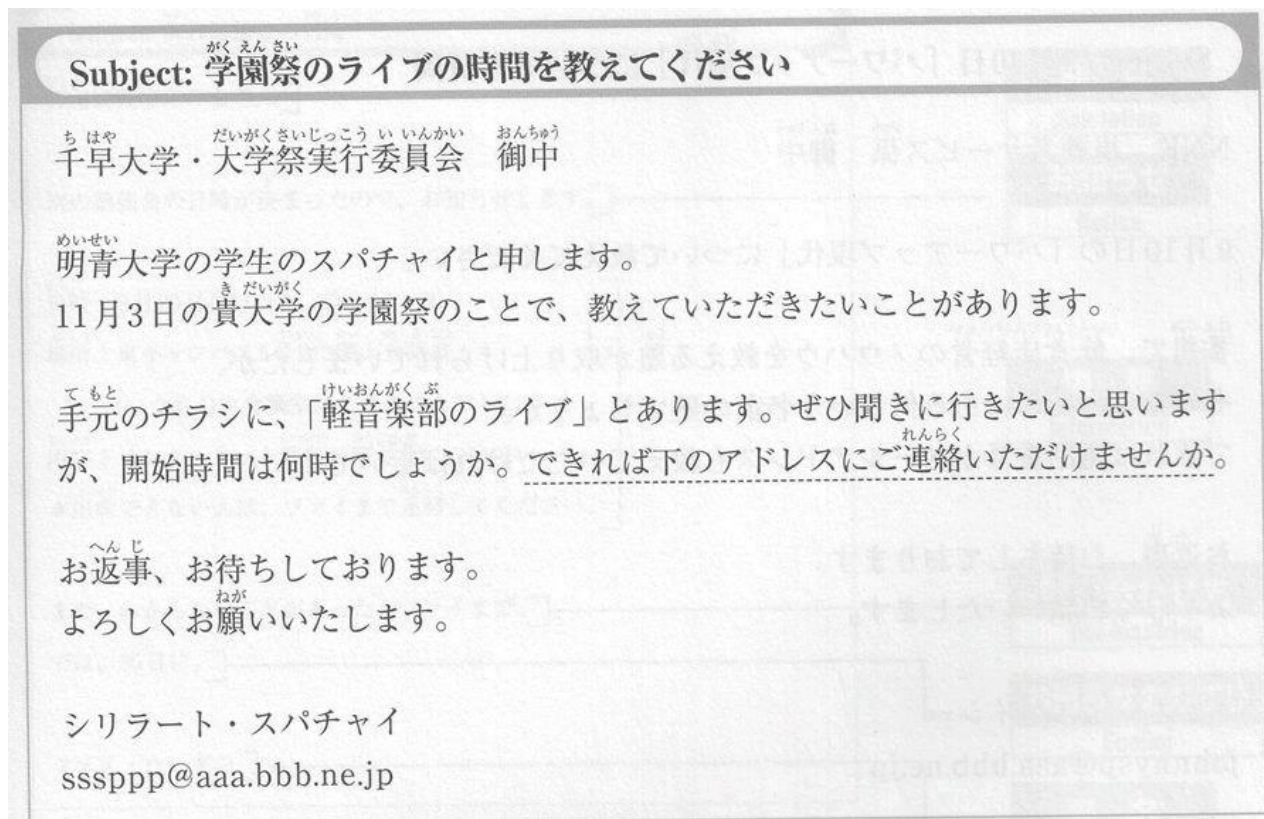

Рис. 2.4

できれば下のアドレスにご連絡いただけませんか。(Dekireba shita no adoresu ni gorenraku itadakemasen ka)

Переклад: Чи не могли б ви зв'язатися з нами за вказаною нижче адресою?

«ご連絡» (gorenraku) – використано ввічливий префікс ご~, який додається до слів, які мають китайське походження.

お返事、お待ちしております。(Ohenji, omachi shite orimasu.)

Переклад: Ми з нетерпінням чекаємо на вашу відповідь.

«お返事» (ohenji), «お待ちしております» (omachi shite) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

よろしくお願いたします。(Yoroshiku onegai itashimasu.)

Переклад: З найкращими побажаннями.

«お願い» (onegai) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

2.2. Використання «сонкейго» в аніме «Мандрівний замок»

Використання сонкейго не обмежується лише діловим спілкуванням. Дуже часто його використання можна помітити в аніме.

До прикладу ми взяли усім відоме творіння Хаяо Міядзакі «Мандрівний замок». Нище будуть наведені репліки з аніме в якому простежується використання цієї форми ввічливості.

Епізод коли Хаул представляється Софі у своїй вежі, він каже:

「お名前をお伺いたく存じます。」 (Onamae o oukagai shitaku zonjimasu.)

Переклад: Можна дізнатися ваше ім'я?

Використовуючи слова з префіксом «お» та ввічливу форму слова «知ります» (shirimasu)→ «存じます» (zonjimasu), Хаул виражає повагу до Софії оскільки вони вперше зустрілись.

Епізод коли Софі просить навчити її магії, він відповідає:

「お教え申し上げることができます。」 (Oshie moushiageru koto ga dekimasu.)

Переклад: Мені під силу навчити тебе.

Хаул використав тут дієслово з префіксом «お», що є характерним для сокейго, а також «申し上げる» (moushiageru) як форму ввічливості, яка виражає його бажання, щоб бути їй корисним.

Сцена, коли Софія зустрічає короля в палаці та він каже їй:

「お目にかかれて光栄です。」 (Ome ni kakarete kouei desu.)

Переклад: Для мене честь зустрітись з вами.

Вживаючи в своєму мовленні слова у формі ввічливості, зокрема «お目に» (ome ni) з префіксом «お» для того, щоб показати свою повагу до гості, яка ще є старша за віком, також ввічлива форма «光栄です» (kouei desu) - вказує на те, що король поважає її.

«お目に» (ome ni) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

Коли Хаул намагається переконати Відьму Сміття повернутися до своєї колишньої сутності, він каже:

「お考えを承りたく存じます。」 (Okangae o uketamawaritaku zonjimasu.)

Переклад: Мені хотілось би почути, що ви думаете з приводу цього.

Хаул використовує такі форми сонкейго «お考え» (Okangae) з префіксом «お» та шанобливу форму «承りたく» (uketamawaritaku), щоб засвідчити повагу до могутньої чаклунки Відьми Сміття.

«お考え» (okangae) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

Коли у розмові з Кальцифером про прокляття Софі, Хаул каже: 「お力を貸していただけませんか。」 (Ochikara o kashite itadakenai deshou ka.)

Переклад: Чи не були б ви такі люб'язні позичити мені свою силу?

Хаул за допомогою ввічливих форм «お力» (ochikara) та «いただけませんか» (itadakenai deshou ka) продемонстрував поважне ставлення до чарівної іпостасі, що допомагає йому (до Кальцифера).

«お力» (ochikara) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

Подаючи чай Відьмі Сміття Софі сказала:

「お召し上がりになってください。」 (Omeshiagari ni natte kudasai.)

Переклад: Будь ласка, пригощайтеся.

Виражаючи свою повагу до гості, Софі вжила ввічливу форму

«食べます» (tabemasu) їсти → «お(префікс)+召し上がります» (omeshoagarimasu), яка властива ввічливому стилю сонкейго.

Епізод коли Відьма Сміття говорить до Хаула, вона каже:
「ご容赦をお願い致します。」 (Goyousha o onegai itashimasu.)

Переклад: Я прошу у вас пробачення.

«ご容赦» (goyousha) – використано ввічливий префікс ご~, який додається до слів, які мають китайське походження.

«お願い» (onegai) – використано ввічливий префікс お~, який додається до слів, які мають японське походження.

Відьма Сміття використала ввічливий стиль сонкейго, виразивши таким чином ввічливість і повагу до чарівника Хаула.

Висновки до розділу 2

Вивчаючи японську мову, неможливо уникнути теми ввічливості. Адже ввічливість використовується японцями щоденно. Це невід'ємна складова їхнього спілкування. Наприклад, в університеті, на роботі, в якійсь установі, інколи просто серед вулиці.

Ділове листування не є виключенням. Якщо ми пишемо е-мейл лист нашому партнеру або начальнику, ми обов'язково маємо використовувати стилі ввічливості, одним з яких обов'язково буде сонкейго.

Сонкейго використовується лише при зверненні до інших, вищих за статусом, старших за віком. Тому у діловому листуванні або у листуванні між студентом і викладачем, між різними компаніями доцільно використовувати сонкейго. У підпункті 2.1 другого розділу ми побачили, що здебільшого для зображення ввічливого ставлення і поваги до адресата були використані слова, до яких були додані ввічливі префікси «お~», «ご~». Тобто можна назвати це найпоширенішою формою прояву ввічливого стилю сонкейго.

Як це не дивно, але сонкейго можна зустріти і в аніме. Адже в ньому присутні діалоги між персонажами, і оскільки ввічливість є невід'ємною частиною щоденного спілкування японців, то звісно вона простежуватиметься і в аніме. На прикладі відомого аніме Хаяо Мідзаякі "Мандрівний замок", в якому продемонстровані персонажі різного віку та статусу. Досить часто при розборі реплік персонажів ми зустрічали використання ввічливого стилю сонкейго. Зокрема, як і в діловому листуванні це були слова з ввічливими префіксами お~, ご~.

Тобто можна сказати, що вживання ввічливості допомагає глядачу збагнути загальну картину того, що відбувається у конкретному епізоді або впродовж цілого японського мультфільму. А саме визначення соціальної ідентичності персонажів.

Отже, згідно з наведеними прикладами у розділі 2 можна вважати, що використання ввічливої мови є досить поширеним у діловому листуванні та аніме.

ВИСНОВКИ

У нашій роботі ми дослідили особливості реалізації сонкейго — ввічливого стилю японської мови у діловому листуванні та в аніме Хаяо Міядзакі «Мандрівний замок».

В ході роботи нами були виконані такі завдання:

1. Ми розглянули загальну концепцію ввічливості, що являє собою сукупність норм поведінки, вишуканих манер, демонструючи які, ми виражаємо повагу до співрозмовника.

2. Ми визначили що поняття «ввічливість» в японській мові здебільшого пов'язане зі стриманістю та формальністю. А термін «ввічливий» в японській мові має два варіанта перекладу. Перший 礼儀正しい (reigi tadashii), що означає "бути коректним у рейгі". Другий 丁寧な (teineina), що має широкий діапазон значень, таких як: ввічливий, акуратний, старанний і тому часто використовується в різних ситуаціях.

Ми дійшли висновку, що ввічливість японців слід розглядати не як привід сподобатись, а як загальні правила спілкування в суспільстві. Її можна трактувати як соціальну дистанцію і рівень поваги.

3. Ми з'ясували, що історичне походження гонорифічної мови в японській мові пов'язане з «норіто». «Норіто» це складова синтоїзму, молитва, яка є засобом вираження вдячності, прославлення та спілкування з богами та богинями.

4. Ми ознайомилися з базовою гонорифічною системою та її формами в сучасній японській мові.

В японській мові ввічливий стиль мовлення має назву «кейго».

В системі ввічливості «кейго» (敬語) виділяють три категорії:

- 尊敬語 Сонкейго (шаноблива мова)
- 謙讓語 Кенджього (скромна мова)
- 丁寧語 Тейнейго (ввічлива мова)

Сонкейго (尊敬語) – це ввічливий стиль мовлення японської мови, в якому повага виражається до вищих за рангом людей. Він використовується до особи, яка є вища від нас за статусом, і при описі дій цієї особи.

Шанобливе ставлення в японській мові виражається таким чином:

- Додаванням до основної форми дієслова префікс お~, саме дієслово у формі masu (V ます), але без masu і додається ще ні naгу (になる). Наприклад: のみます(пити) – おのみます – おのみになる

Цю формальну конструкцію використовуємо, коли говоримо про вищих від нас за статусом.

- Особливістю цієї конструкції є те, що в ній використовуються дієслова заміники. Наприклад, дієслово 行きます, яке означає «йти» змінюється на いらっしやいます. Таким же чином, слово たべます (їсти) змінюється на めしあがります.

- Використанням дієслів у пасивній формі V られます. Ця конструкція використовується більше до ваших колег, які вищі, ніж ви.

- Додаючи до об'єктів, які належать слухачеві, префікси お, ご~
Наприклад: おさいふ(твій гаманець), ごいけん(твоя думка)

Кенджього (謙讓語) – це скромна мова, в якій повага до інших виражається шляхом приниження себе і своїх дій. Ця форма ввічливості використовується щодо опису своїх дій або дій члена вашої групи у скромній формі. Смирена форма виражається наступним чином:

- До основної форми дієслова додають префікс お~, дієслово в masu формі (V ます), але без masu і додається する. Або більш скромний варіант: До основної форми дієслова додають префікс お~, дієслово в masu формі (V ます), але без masu і додається いたす.

- Використовуються дієслова-замінники. Наприклад, する (робити)→いたす, ききます(слухати)→うかがいます.

Тейнейго (丁寧語) – ввічлива мова, виражає нейтральну ввічливість.

Ця категорія виражається використовуючи «desu» в кінці речення і для дієслова використовуючи форму «masu». Наприклад, いく→いきますか? йдеш? これははなです це квітка. А також виражається додаванням до іменників префіксів お~ та ご~. Наприклад, おちゃ(чай), ごきょうりよく (співпраця).

5. Ми розглянули історичне походження кейго, яке має декілька гіпотез.

Існує три теорії походження кейго, автором яких є Нішіда:

- 1) Кейго з'явилося через те, що деякі слова чи вирази вважалися табу в суспільстві та виникла потреба їх уникати.
- 2) Шаноблива мова була створена як засіб прославлення імператора і Бога.
- 3) Згідно з старими текстами, кейго- це різновид мови, якою звертаються до імператора та Бога. І це означає, що вона походить від взаємовідносин імператора та його підданих.

Поки не було визначено якоїсь одної теорії походження кейго, тому ці три, посилаючись на історію Японії, мають право на існування.

6. Ми виявили що характерною рисою ранніх кейго можна вважати жікейхооген. Цей термін можна перекласти як висловлювання, що являє собою повагу до самого себе.

Пройшло багато років, протягом яких «ввічливість» дуже змінилася в порівнянні з початком її появи в японській мові. Найменших змін протягом так званої еволюції «ввічливості» зазнало використання ша-

нобливої мови згідно з віковою різницею. Виняткове ставлення до старших залишилось без змін. І саме вік співрозмовника є головним критерієм підбору рівня ввічливості.

Вживання кейго є неодмінною складовою соціальної комунікації японців. Проте форми кейго часто використовуються також і у діловому листуванні та аніме. І це очевидно, адже як і в живому спілкуванні, так і в листуванні, аніме дотримання культури мовлення не зникає.

7. Ми проаналізували особливості реалізації сонкейго на прикладах ділового листування та аніме та зрозуміли, що в обох випадках особливістю вираження сонкейго, тобто найвживанішою його формою прояву ввічливості є додані до слів та дієслів префікси お~, ご~.

Отже, для побудови гармонійних відносин та злагодженого спілкування необхідно використовувати форми ввічливості японської мови та знати усі правила та нюанси кожної з форм.

要約

本研究のテーマは、現代日本語における尊敬語の表現の特殊性である。

本研究の目的は、日本語におけるポライトネスの概念とその意味について調査することである。そしてまた、尊敬語の実装の具体的な内容を確認することである。

敬語の使い方は「のりと」から始まっていることがわかった。日本語の基本的な敬語を検討した。尊敬語（sonkeigo）、丁寧語（teineigo）、謙讓語（kenjougo）などがある。

日本語の礼節礼節は、社会におけるコミュニケーションの一般的なルールであることがわかりました。日本の礼儀作法は、社会的距離と尊敬のレベルを示すものである。

敬語の最も古い特徴は、自尊心を意味する「自敬法語」であると考えられている。

日本人は敬語を日常的に使っている。ビジネス交信では、やっぱり敬語は欠かせまないね。アニメでも、登場人物の社会的地位を示すために敬語が使われているのを見かける。本稿では、ビジネス交信と宮崎 駿水のアニメを例に、尊敬語について考察をした。私たちが気づいた最も一般的な形は、接頭辞の "お" と "ご" を加えて、という言葉にすることである。

したがって、調和のとれたコミュニケーションのためには、日本語の礼儀作法を使いこなす、それぞれの礼儀作法のルールやニュアンスをすべて知っておくことが必要である。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Akiko, Y., Ooki, R., Komatsu, Y. (2005). *Writing e-mails in Japanese*. Tokyo: The Japan Times. (Рис.2.4, Рис.2.3, Рис.2.2).
- Šoucová, J., (2005). The Japanese honorific language: Its past, present and future, *Asian and African studies* (2)., (Vol.14, p.144). 136-147.
- Lu, D.J. (1997). *Japan: A Documentary History* (Vol. 2, p. 24). New York, NY: Routledge.
- Mizutani, N., Mizutani, O. (1992). *How to Be Polite in Japanese*. Tokyo: The Japan Times.
- Nishida, N. (1992). *Bunshoo, buntai, hyoogen no kenkyuu*. (p.227) Tokyo: Izumi Shoboo.
- Nishida, N. (1998). *Nihon-jin no keigo seikatsu-shi [The history of Japanese people's life with honorifics]*. Tokyo: Kanrin Shoboo.
- Niyekawa, A. (1983). *Honorific Language*. In *Encyclopedia of Japan*. (pp.224-226). Tokyo: Kodansha.
- Saowaree, N., (July - December 2014). Honorifics and Politeness in Japanese. *TNI Journal of Business Administration and Languages* (2)., (Vol. 2, pp.1-2). 1-5.
- Setsuko, M., Yoshiko, S., Emiko, N., Fusae, N., Aki, M., Yuko, H. (2018). *日本語でビジネスメールー書き方の基本と実用例文ー Writing business emails in Japanese: The basics and practical examples*. Tokyo: The Japan Times. (Рис.2.1)
- Yasuko, O., (2021). *Japanese politeness an enquiry*. New York, NY: Routledge.
- 世界大百科事典 (Sekai dai-hyakka jiten) [The encyclopaedia of the world]. Tokyo: Heibon-sha.